

3

Antisemitisme:
een veelkoppig
monster

7

Het andere
Israël

11

Dordt en
Jeruzalem

jaargang 62
nummer 4
november 2018

Israël
magazine
.....

verbonden

4

6

8

10

11

Druk van alle kanten 3

Herenigd onder één Koning 4

Een soeka op het balkon 6

Het andere Israël 7

Ook de Griek, maar eerst de Jood 8

Grenzen, bronnen en generaties 10

Dordt en Jeruzalem 11

Het verhaal van de Joodse staat 12

Verbonden is een uitgave van het deputaatschap Kerk en Israël van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland. Aan *Verbonden* ligt de visie ten grondslag dat kerk en Israël diep en voorgoed verbonden zijn. Het blad biedt bezinning op kerk, Israël en Jodendom en de ontmoeting hiertussen. Het deputaatschap is een van de partners in het Centrum voor Israëlstudies (CIS). Een door het CIS uitgezonden Israëlconsulent geeft in Jeruzalem gestalte aan deze ontmoeting en doet hiervan in *Verbonden* geregeld verslag.

Men moet 's morgens opstaan met de kracht van een leeuw om zijn Schepper te dienen

Josef Karo

Openingswoorden uit de Sjoelchan Aroech, een samenvatting van de Joodse leer

Bij de foto op de voorpagina:

De heilige Ark voor de Tora-rollen van de Asjkenazische Ha'Ari synagoge te Safed. De synagoge werd aan het eind van de zestiende eeuw gebouwd ter nagedachtenis van Rabbi Isaac Luria (1534-1572) die bekend stond onder het Hebreeuwse acroniem 'De Ari', de Leeuw. Isaac Luria wordt beschouwd als de vader van de hedendaagse Kabbala, de Joodse mystieke leer. De heilige Ark in de synagoge heeft een kleurrijke en sierlijke vorm. De Ha'Ari synagoge is waarschijnlijk de oudste nog in gebruik zijnde synagoge in Israël.

colofon

Commissie van redactie: drs. A. Brons
drs. L. van Dalen, dr. C.M. van Driel,
drs. A. Hoekman

Eindredacteur: C.M. van Driel,
e-mail: cmvdriel@solcon.nl, tel.: (0318) 701560

Website: www.kerkenisrael.nl

Contact deputaten Kerk en Israël: e-mail:
info@kerkenisrael.nl

Administratieadres: Landelijk kerkelijk bureau
van de Chr. Geref. Kerken, Ghandistraat 2,
3902 KD Veenendaal, Postbus 334, 3900 AH
Veenendaal, tel.: (0318) 582350, fax (0318)
582351, e-mail: info@cgk.nl

Penningmeester: P.A.J. Pruijssers,
e-mail: penningmeester@kerkenisrael.nl,
tel.: (0416) 85 12 96
Bankrekeningnummer: NL19 INGB 0000 3652 71,
t.n.v. Dep. Kerk & Israël Chr. Geref. Kerken te
Veenendaal

Voor legaten en schenkingen kunt u contact
opnemen met de penningmeester, hij geeft
ook gaarne informatie over diverse aan te
bevelen projecten.

Druk van alle kanten

2018 is Israëls jubileumjaar. De Joodse staat viert haar 70-jarig bestaan. Kijkend naar wat er in die 70 jaren gebeurd is, is dat een wonder. Dat de staat Israël in 1948 werd gesticht en sindsdien is blijven bestaan, is nauwelijks te bevatten. De inwoners van het kleine land, ingeklemd tussen moslimlanden waar extremistische krachten zich dikwijls roeren, hebben de afgelopen decennia moeten leren om te leven met oorlog en dreiging. Velen in Israël weten de dichtstbijzijnde schuilkamer net zo goed te vinden als hun eigen woonkamer.

De druk op Israël – land, volk en staat – neemt onmiskenbaar van alle kanten toe. Wie het nieuws volgt, merkt dat de Joden en de Joodse staat wereldwijd te maken hebben met aversie en vijandschap.

Media

Een voorbeeld: in het voorjaar kwam 'onze' NOS met een video over het ontstaan van de staat Israël. Meteen moest het CIDI (Centrum Informatie en Documentatie Israël) in actie komen om enkele flinke onjuistheden tegen te spreken. Bovendien werd cruciale informatie door de NOS weggelaten. Anders dan bij de NOS in beeld kwam, gaat de geschiedenis van het volk Israël in het land Israël duizenden jaren terug. Dat valt niet te ontkennen of te negeren. Talloze archeologische vondsten bevestigen steeds weer wat in de Schriften geschreven

staat: Gods volk leefde in het beloofde land. En hoewel er veel Joden in de diaspora terecht kwamen, bleven kleine aantallen in Israël achter. De band tussen volk en land is nooit weggeweest. Hier komt bij dat in de Joodse liederen en gebeden de geestelijke band met het beloofde land en Gods stad Jeruzalem nooit is losgelaten, maar altijd is doorgegeven: 'Volgend jaar in Jeruzalem!'

Nu gaat het er mij niet zozeer om dat de NOS verkeerde informatie gaf en cruciale feiten weglief. De omroep heeft naderhand namelijk een en ander rechtgezet. Het gaat er wel om dat de media Israël vaak tekort doen.

Israël in het vizier van de VN

Antisemitisme

De druk op Israël wordt in het 'beschaafde Europa' tastbaar in een groeiend antisemitisme. Dat is uit verschillende onderzoeken gebleken. Joden voelen zich in 'moderne landen' als Duitsland, Spanje, Frankrijk, Zweden, Polen, Groot-Brittannië en Nederland steeds minder veilig. In

Lieuwejan van Dalen

de Verenigde Staten blijft de trend van toenemende Jodenhaat helaas niet achter. Antisemitisme is een enorm probleem – een veelkoppig monster dat nu weer hier, dan weer daar om zich heen bijt.

Verenigde Naties

Ook de koepelorganisatie van de Verenigde Naties oefent druk uit op Israël. Kort geleden schreef SGP-leider Kees van der Staaij hierover: 'De cijfers spreken boekdelen. Tijdens de 72e zitting in september vorig jaar werden er 28 resoluties aangenomen tegen andere landen. Maar liefst 21 daarvan richtten zich tegen Israël. Als het in de rest van de wereld nu pais en vree was, zou dat misschien nog enigszins te begrijpen zijn. Maar de werkelijkheid is dat de wereld momenteel bloedt uit duizend wonden en dat er overal vele duizenden doden vallen. Deze eenzijdige benadering, omwille van landen waar zelfs de meest elementaire mensenrechten met voeten worden getreden en waar het stukken minder goed gesteld is dan in Israël, is de onbeschaamdheid ten top' (*Reformatorisch Dagblad*, 22 september 2018). Israël wordt met een andere maat gemeten!

De vraag is: wat doen wij en wat doen onze kerken? Kijken wij zwijgend toe? Of stáán wij voor de onopgeefbare band met Israël? <

Ner Tamid

De Ner Tamid is het 'eeuwige licht' dat doorgaans voor of boven de heilige Ark brandt, hier in de blauwe synagoge in Safed. Het is een herinnering aan de zevenarmige kandelaar die voorheen in de Tempel stond. Het licht symboliseert het licht van de Tora (zie Psalm 119:105) en weerspiegelt de aanwezigheid van de Eeuwige tijdens gebed en studie in de synagoge. Bovendien is het ook de naam voor het licht dat men aansteekt op de jaarlijkse gedenkdag van iemands overlijden, de zogenaamde Jaartijd, en dat vierentwintig uur blijft branden. <

Joodse symbolen

Dhr. G.H. Wassink, werkzaam als theologisch toeruster in Albanië voor de Zending Gereformeerde Gemeenten, studeerde aan de Theologische Universiteit Apeldoorn af op de scriptie *Reunited Under One King. Interpretation of the Old Testament Prophecies on the Future of the Ten Tribes of Israel.*

Herenigd onder één Koning

Profetieën over de toekomst van het Tienstammenrijk

“Het Tienstammenrijk is verdwenen”, zo wordt vaak gezegd. “Hoogstens kun je er onder de volken nog een restant van terug vinden.” Wat zegt de Schrift erover? We zullen zien dat de profeten, vooral Ezechiël en Jeremia, beloften bevatten voor het Tienstammenrijk. Ezechiël 37:15-28 is gebruikt als leeslens. Daardoor zien we dat de vervulling al oplicht in het Nieuwe Testament.

De eenheid van Israëls twaalf stammen bestond, theologisch gezien, uit het land Kanaän, de dynastie van David en het heiligdom te Jeruzalem. Het geestelijke en morele verval van het Noordelijke Koninkrijk uitte zich in het losmaken van het Davidische koningshuis en de tempeldienst. Het leidde tot haar ondergang: de transjordaanse stammen werden weggevoerd (1 Kron. 5:6, 26), daarna delen van Galilea (2 Kon. 15:29) en nog een deel na de val van Samaria (2 Kon. 17:6). Vreemde volken werden naar Israël gevoerd (2 Kon. 17:24; Ezra 4:2, 9-10). In de annalen van Tiglath-pileser en Sargon staat dat ze ruim 40.000 mensen uit het Noordrijk wegvoerden.

Achterblijvers

De meerderheid van de bevolking bleef echter in het land. De priesters en levieten uit het Noordrijk, een hele stam dus, waren al na de scheuring van het rijk naar Rehabeam overgekomen (2 Kron. 11:13-15). Koning Asa verzamelt, naast Juda en Benjamin, ook “een menigte”

vreemdelingen uit Efraïm, Manasse en Simeon om het altaar te Jeruzalem te herstellen (15:8-9). De reformator-koning Hizkia nodigt “het ganze Israël en Juda”, met name Efraïm en Manasse, uit voor het Paasfeest; ze komen zelfs uit Aser, Manasse, Issaschar en Zebulon (30:1, 6, 11, 18). Als zij terugkeren, vernietigen zij de afgoden in Israël, tot in Naftali toe (31:1; 34:6).

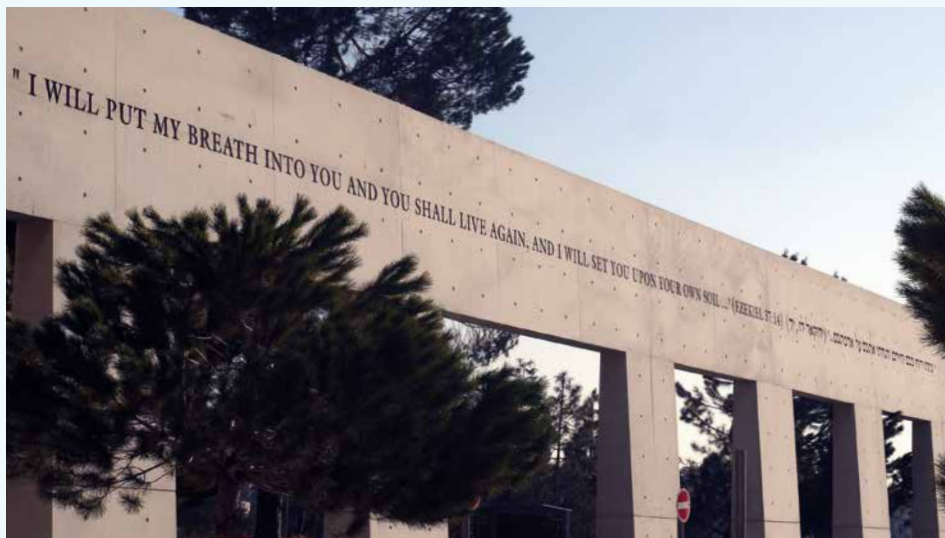
Er blijven er echter ook in de steden van Juda (31:6) en de bevolking van Jeruzalem neemt zo toe dat Hizkia de stad vergroot (32:5). Josia bidt voor herstel voor de overgeblevenen in “Israël en in Juda” (34:21) en reformeert het land (34:33). Voor de kronist is het helder: Israël wordt hersteld. Jeremia bevestigt het: zelfs na de val van Jeruzalem brengen noorderlingen, “lieden van Sichem, van Silo en van Samaria”, spijsoffer naar het huis van de HEERE (Jer. 41:5).

Terugkerende ballingen

Na de ballingschap van Juda keren met Zerubbabel “mannen des volks van Israël” (Ezra 2:2) terug. De meesten waren zuiderlingen (1:5). Toch hadden ze twaalf leiders (Neh. 7:7) en twaalf priesters (Ezra 8:24). Deze brachten twaalf offers, “naar het getal der stammen Israëls” (Ezra 6:17; 8:35). Er keerden 42.360 mensen terug uit de ballingschap (Neh. 7:66), waarvan 30.360 uit Juda, Benjamin en Levi (Ezra 2:64) – vermoedelijk waren de anderen, naast vreemdelingen, ook noorderlingen.

Leeslens

Deze gegevens hebben een theologische zeggingskracht, die ook tot uitdrukking komt in de namen van het Noordrijk. ‘Israël’ and ‘Jozef’ duiden het Noordrijk na de scheuring aan, maar houden ook hun oorspronkelijke algemene betekenis, net als ‘Jakob’. Daarmee benoemen ze de

De poort van Yad Vashem

trouw van de HEERE. 'Efraïm' en 'Samaria' betekenen het noordelijke Koninkrijk; 'Efraïm' is ook het teergeliefde volk, maar 'Samaria' blijft negatief.

Hebben de cijfers en de namen al veel te zeggen; de stem van de profeten is nog sprekender. Hun woord is gegrond op de beloften in de Torah, waarin de HEERE belooft dat Hij Zijn volk zal gedenken in het land van hun vijanden: Hij houdt het verbond met de patriarchen (Lev. 26:44-45; Deut. 30:1-9). Elia op de Karmel grijpt daarop terug, als hij in twaalfvoud het offer aan Jahweh brengt. Vrijwel alle profeten verkondigen zowel oordeel als hoop voor de tien stammen. Het meest uitdrukkelijk doen Jeremia (o.a. hfdst. 30-33) en Ezechiël dat.

Ezechiël 37:15-28 is een goede leesens: het is een lange perikoop die volgt op het visioen van Israëls herstel in 37:1-14, de beelden zijn rijk, Jahweh's Knecht neemt erin een prominente plaats in, er wordt nadrukkelijk gemeld dat Jahweh alles zal doen en in de volgende hoofdstukken volgt een eschatologisch perspectief.

Herstel

De *inhoud* van Ezechiël 37:15-28 is dat de profeet twee "houten" moet nemen en daarop schrijven: "Voor Juda, en voor de kinderen Israëls, zijn metgezellen"; respectievelijk: "Voor Jozef, het hout van Efraïm, en van het ganse huis Israëls, zijn metgezellen." De profeet moet die houten tot elkaar doen naderen "en zij zullen tot één worden in uw hand". De uitleg is, vers 19, dat de HEERE Zelf Efraïm en Juda zal verenigen in Zijn hand. Ezechiël toont ons in de verzen 21-25 vier aspecten van herstel, geordend in een inclusio, van buiten naar binnen: de etnische, territoriale, politieke en geestelijke identiteit.

Het *territoriale* herstel is het meest algemeen: het volk zal weerkeren in het beloofde land. Het *politieke* herstel wordt uitgedrukt in een opmerkelijke variatie ("vorst", "koning", "Mijn knecht David", "herder"); het gebruik van "koning" is

Anna (Rembrandt van Rijn)

de climax. Verwante verzen noemen de Geest van de HEERE als de bewerker van het *geestelijke* herstel. De herder-koning bewerkt het *etnische* herstel van Israël. 'Jozef' nadert tot 'Juda' en zij zullen tot één worden, één van hart en geest, onder één Koning-Herder. Dit leidt tot geestelijk herstel (het hart van de inclusio van herstel, 37:23).

Zo wordt de oude belofte "en Ik zal hun tot een God zijn en zij zullen Mij tot een volk zijn" nieuw leven ingeblazen (vers 27). Israël en de volken zullen Jahweh's Naam erkennen.

Vervullingen

Wat is nu de *vervulling* van deze profetie? Ezechiëls tekenhandeling was bedoeld om Juda ervan te overtuigen dat ze met Jozef deelde in Israëls droogheid (hout) en hoop (hereniging). De *eerste* laag van vervulling voltrok zich in de hereniging van de overgeblevenen en de terugkerende ballingen.

De *tweede* vervulling vond plaats toen Jezus en de nieuwtestamentische auteurs het herstel van de eenheid van alle stammen zagen als present and komend. De essentie is geestelijk herstel, ingeluid in de komst van Christus en de uitstorting van Zijn

Geest. Dit was voorafgebeeld in Anna's aanwezigheid bij Christus' presentatie in de tempel, Zijn roepen van twaalf discipelen, Zijn tochten door het noordelijke land en Zijn zaligmakende interesse in Samaritanen.

De vervulling van de profetie kreeg een vervolg op de Pinksterdag zoals blijkt in de lijst van de herkomst van "het huis van Israël" (Hand. 2:8, 36): Joden en Jodengenoten uit vier volken, namelijk Parthers, Meders en Elamieten (het gebied waarheen de tien stammen waren gedeporteerd) en uit de inwoners van Mesopotamië (het gebied van Juda's ballingschap); en verder uit de gebieden Judea en diverse streken in het noord- en zuidwesten, gezien vanuit Israël. Het blijkt ook uit Petrus' spreken over de nieuwe David Die de belofte van de Heilige Geest ontvangen had (Hand. 2:25-35).

Een *derde* vervulling vond plaats in het werk van de apostelen en hun brieven omtrent de Joden (Hand. 26:6-7; Rom. 9-11; Heb. 8:7-13; Jak. 1:1; Openb. 21:12).

De *vierde*, eschatologische, vervulling vindt plaats vanaf de apostolische tijd tot de wederkomst van Christus, in een grotere oogst van Israëlitische gelovigen en het herstel van Israël. <

Een soeka op het balkon

Drs. Groothedde (Jeruzalem) is consulente van het Centrum voor Israëlstudies

Dit jaar maakten we voor het eerst de grote Joodse najaarsfeesten (Rosj Hasjana, Jom Kipoer en Soekot) van nabij mee. Het raakte ons. Een impressie.

'Papa, kijk eens wat ik van de juf heb gekregen.' De scholen waren na de zomervakantie goed en wel gestart of het eerste feest kondigde zich aan. Snoep, honing en een nieuwe kalender. Met een tevreden glimlach stalt onze zoon zijn schatten uit op tafel. Rosj Hasjana (Joods Nieuwjaar) is in aantocht. De kinderen kunnen veel waardering opbrengen voor het feest. Het levert niet alleen een extra vrije dag op, maar zorgt ook voor de nodige zoetigheden in huis. 'Moge het een zoet nieuw jaar worden', zo klinkt overal de gebruikelijk nieuwjaarswens.

Met de zoetheid is het echter snel gedaan. Rosj Hasjana geldt namelijk ook als aftrap van de zogenaamde Tien Geduchte Dagen. Deze tijd tussen Rosj Hasjana en Jom Kipoer geldt als de periode bij uitstek waarin iedere religieuze Jood zich bezint op zijn verhouding tot de naaste en tot God (in die volgorde). Veel Joden vasten ook.

Fiets

De bezinnende dagen eindigen met Jom Kipoer. Het is indrukwekkend om voor de eerste keer Grote Verzoendag mee te maken in Israël. Dat dit feest geldt als de heiligste van alle heilige dagen, ontgaat zelfs een onwetende toerist niet. Na zonsondergang daalt over het westelijke deel van Jeruzalem een weldadige stilte neer. Een dag lang blijft de auto staan. De straat is het domein van uitgelaten kinderen.

De sfeer op Jom Kipoer is ernstig en drukkend. Een Jood beseft: vandaag velt God een oordeel over mijn leven. Voor gastronomisch genot of digitaal plezier is geen ruimte. Het overgrote deel van de Joden vast en schuift ook de mobiele telefoon opzij.

Stemmetje

Jom Kipoer doet ongevraagd ook een beroep op de 'vreemdeling'. De fietstocht die we als gezin maken op de verlaten wegen is een leuke ervaring. Toch klinkt er tegelijk een stemmetje van binnen dat zegt: 'Hoe ernstig neem jij het oordeel van God? Is de vraag naar verzoening met God ook jou het ontzeggen van dagelijkse genietingen waard?'

En dan nog dit. Het christendom kent ook zijn Grote Verzoendag. Op Goede Vrijdag staan we stil bij de zonde die

Fietsen op wegen waar je normaal met je fiets niet komt

is verzoend door het bloed van Jezus Christus. Dat is nogal wat! En wat doen wij christenen ondertussen op onze Grote Verzoendag? Inderdaad, we gaan 's avonds ook nog even naar de kerk.

De confrontatie met het Jodendom houdt mij een spiegel voor: hoe centraal staat de verzoening met God in mijn leven? Is de vraag naar verzoening met God, of meer nog: het vieren van het verzoend-zijn met God in Christus Jezus, mij meer waard dan een kerkdienst op Goede Vrijdagavond?

Soeka

Na Jom Kipoer krijgt Tisrie een ander karakter. Gedurende de eerste dagen van de maand domineert de ernst van de vraag om verzoening met God. In de tweede helft van de maand barst de daadwerkelijke feestvreugde los. Daar is alle reden toe, zo redeneert een Jood. Het vertrekpunt na Jom Kipoer is

Kamperen op eigen balkon, wat wil je nog meer?

De theoloog en schrijver
Andries Knevel is als radio-
en televisiepresentator
werkzaam bij de
Evangelische Omroep

Andries Knevel

een verzoend leven met God. Daar komt tijdens Soekot het bewustzijn bij dat je ook je dagelijkse leven mag leven onder de hoede van een zorgzame God.

Tijdens Soekot (Loofhuttenfeest) herdenkt het Joodse volk de tocht door de woestijn. Om de ervaring van hun voorouders, die als nomaden door de woestijn trokken, zintuigelijk dichterbij te brengen, bivakkeert een religieuze Jood een week lang in een hutje in zijn tuin of op zijn balkon. De bouwvoorschriften voor dit onderkomen, de soeka, zijn gedetailleerd. Belangrijkste is wel dat de soeka een dak bevat met kieren. De hemel moet vanuit de hut zichtbaar zijn.

Op aandringen van onze kinderen verschijnt er ook op ons balkon een soeka. Het is een kant-en-klaar onderkomen dat tijdens Soekot overal in de stad voor een schappelijk bedrag wordt aangeboden. Een paar vrolijke kinderwerkjes en vijf grote palmtakken die we vonden langs de weg maken de hut compleet.

Overgave

En dan komt het volgende verzoek van de kinderen: 'Mogen we in de soeka slapen?' Dat mag, mits ze ook daadwerkelijk in de hut gaan slápen. Het is een groot succes. De glimlach op de gezichtjes de volgende morgen spreekt boekdelen.

Als ouders kun je niet achterblijven. Ik moet bij mezelf wel enkele weerstanden doorbreken. Je ontzegt jezelf je eigen comfortabele bed en ruilt de veiligheid en voorspelbaarheid van je huis in voor de onberekenbaarheid van de elementen.

Daar lig je dan; de sterren pinkelen aan de lucht, de wind suist om je oren, de palmtakken ritselen...

Het feest treft doel. Mijn gedachten ontstijgen het fragiele dak van bamboetakken. Ook ik ben op reis door de woestijn naar een beter Vaderland. Maar houd ik me niet te veel op door me te laven aan de welvaart en het geluk in de oases van dit leven? Op papier is er zeker ruimte voor God, maar durf ik mijn veiligheid en voorspelbaarheid vaarwel te zeggen en mijn hele hebben en houden in Gods handen te leggen?

Die avond in de soeka weet ik het: 'Er is er Een Die voor mij zorgt.' Ik val heerlijk in slaap. <

Het andere Israël

Het rondje is bekend: je landt bij Tel Aviv en reist door naar Jeruzalem. Daar verblijf je een paar dagen om de mooie plekken (heilige plaatsen?) te bezoeken. Daarna reis je langs de kust naar Caesarea en eventueel ook nog naar Nes Ammim. Vervolgens naar het oosten, naar het Meer van Galilea en de plaatsen eromheen. Na een bezoek aan de Golan weer naar het zuiden. Jericho, de Dode Zee (eventueel Eilat om bij te komen) en daarna weer naar het vliegveld.

Zo ongeveer (of in tegenovergestelde richting) bewegen zich de duizenden bezoekers en pelgrims aan Israël. Ik heb het zelf ook vele malen gedaan, en met vreugde.

Maar er is ook een ander Israël, misschien wel het echte. Het is het Israël waarmee geadverteerd wordt, dat Tel Aviv de gay capital van de wereld is. De stad die nooit slaapt, maar altijd feest. Een stad van drugs en bacchanalen. Ari Shavit, de schrijver van het prachtige boek *Mijn beloofde land*, wijst hier in niets verbloemende taal op. Zijn zorg betreft de jonge generatie die nihilistisch is geworden, geen idealen meer heeft als hun (groot)ouders, en opgroeit in welde en welvaart. Het leven in een Kibboets lijkt hen een nare droom.

De feesten in Israël hebben hun gelijke in de hele wereld niet, vertelt hij. "Het is de opstand van de 21^e-eeuwse jongeren tegen de eisen, voorschriften en beperkingen die het zionistische project heeft opgedrongen. Nu niet meer, zeggen ze. Laat ons leven, laat ons de dag plukken".

Ik denk dat christenen (ook ik) nog wel eens een romantisch beeld van Israël hebben. Het is het Israël van de theologische boeken, de bezinningscomités en de dialoog. En als je bovenstaand rondje maakt, zul je niet snel met dat andere Israël geconfronteerd worden.

Het is maar goed dat de bemoeienis van God met zijn volk Israël, niet afhankelijk is van onze romantiek, noch van het feit dat Israël zich steeds meer in seculiere richting ontwikkelt. God gaat Zijn eigen gang, gelukkig. <

Een maquette van de tempel ten tijde van het Nieuwe Testament

Ook de Griek, maar eerst de Jood

Het evangelie van Jezus Christus, wat is de apostel Paulus daar vol van! Waarom? Omdat het 'een kracht Gods tot zaligheid is' voor een ieder die gelooft (Romeinen 1:16). Dit geldt 'eerst de Jood, maar ook de Griek'. Jood en heiden beide dus, maar wel nadrukkelijk in **dié volgorde!** In de hoofdstukken die volgen werkt Paulus dit verder uit.

Paulus schrijft in de eerste hoofdstukken van de brief aan de Romeinen uitdrukkelijk over het naderende oordeel van God. 'De toorn Gods wordt geopenbaard van de hemel over alle goddeloosheid en ongerechtigheid der mensen'. Die toorn van God is realiteit voor Jood en Griek beide

Geestelijke besnijdenis: werk van de Heilige Geest

(Romeinen 2:9), al geldt dat ook voor de mogelijkheid om aan dat oordeel te ontkomen (Romeinen 2:10). Dat dreigende oordeel en de werkelijkheid van Gods straf over de zonde speelt ook in Romeinen 3 nog steeds een grote rol.

Verbondskinderen

Nadat Paulus uitgebreid die werkelijkheid voor de heidenen heeft uitgelegd, is het vanaf Romeinen 2:17 tijd om dit punt

voor de Joden uit te leggen. Zij worden hier dus expliciet aangesproken: 'Gij wordt een Jood genaamd' waarbij het woord 'Jood' heel sterk de notie 'verbondskind' in zich heeft. In die context staan de woorden van Romeinen 2:28-29.

Een Jood – wie?

'U wordt een Jood genoemd.' Op die zin uit vers 17 komt Paulus direct terug als hij in vers 28 de vraag beantwoordt: 'wie is nu eigenlijk een Jood?'

Het antwoord dat Paulus geeft is een ander antwoord dan dat in vers 17 gegeven werd. Daar werd gezegd: hij die de wet van God in bezit heeft. In de verzen die daarop volgen maakt Paulus al duidelijk: het gaat uiteindelijk om het hartelijk leven naar die wet. Waar men het bezit van de wet en van de besnijdenis op zichzelf genoeg vindt, dreigt verbondsautomatisme. Daar wil Paulus tegen waarschuwen.

Nu hij die dwaalgedachte in de verzen 18-24 ontkracht heeft, is er in vers 28-29 een ander antwoord nodig op de vraag: 'wie is een Jood?' Dit antwoord: 'hij die het in het verborgen is'. Dat 'in het verborgen zijn' wordt vervolgens verder uitgelegd met de

Gespreksvragen:

1. Paulus waarschuwt in deze verzen voor verbondsautomatisme onder het Joodse volk. Is dat gevaar er voor de kerk ook? Zo ja: waarin ziet u dat?
2. Paulus heft hier het onderscheid tussen Jood en heiden niet op. Welk onderscheid ziet u tussen Jood en heiden wanneer zij beiden 'besneden van hart' zijn?
3. Wat zou iemand uit het Joodse volk aan u merken van de 'besnijdenis van het hart'?

A.D. Fokkema MA is chr. geref. predikant te Kerkwerve

woorden 'de besnijdenis des harten'. Dat is een oudtestamentisch motief (Lev. 26:41, Deut. 10:16, Deut. 30:6, Jer. 4:4, Jer. 9:26, Ezechiël 44:7-9).

Al diep in het Oude Testament wordt daarmee benadrukt dat er meer nodig is dan de uiterlijke besnijdenis alleen. Besnijdenis van het hart wil zeggen dat het hart gewillig wordt gemaakt om de Heere te dienen en Zijn geboden te gehoorzamen. Een geestelijke besnijdenis die het werk is van de Heilige Geest (vers 29). Het nieuwe hier is dat die 'besnijdenis des harten' nu ook voor onbesneden heidenen van toepassing blijkt. Zij kunnen tot ware Jood gerekend worden wanneer ze deze besnijdenis van het hart kennen.

Om het even?

Welke conclusies kunnen we hier nu aan verbinden? Dat het om het even is of je nu Jood of Griek bent, als je maar besneden van hart bent?

Dat is niet de juiste conclusie. Het komt er op aan deze verzen te lezen in de context van het komende oordeel. Het oordeel dat zowel Jood als heiden te vrezen heeft. In dat oordeel gaat het Jood-zijn op zich je op geen enkele wijze redden. Dat maakt het Oude Testament ook al duidelijk. In het oordeel komt het er op aan dat je

besneden van hart bent. Pas dan zijn de woorden 'ik ben een Jood' van betekenis in het licht van het komende oordeel. Ja, zelfs als heiden ben je dan Jood in die zin dat je veilig bent voor de komende toorn van God. Dan zal je als onbesneden tot besneden 'gerekend worden'.

Geen onderwaardering

Dat wil echter niet zeggen dat het Jood-zijn daarmee onbelangrijk is geworden. Niet voor niets gaat Paulus na deze verzen direct verder met het benadrukken van de waarde van het Jood-zijn en de besnijdenis.

Is het om het even of je nu Jood of Griek bent, als je maar besneden van hart bent?

Nu hij voor verbondsautomatisme gewaarschuwd heeft, waakt hij er vervolgens aan de andere kant voor dat verbond te onderwaarderen. Want ja, het is een voorrecht om Jood te zijn en als

Want die is niet een Jood, die het in het openbaar is; noch die is de besnijdenis die het in het openbaar in het vlees is; maar die is een Jood, die het in het verborgen is, en de besnijdenis des harten, in den Geest, niet in de letter, is de besnijdenis; wiens lof niet is uit de mensen, maar uit God.

Romeinen 2:28-29 (Statenvertaling)

zodanig besneden te zijn. Maar het is niet zaligmakend. Jood en heiden hebben uiteindelijk hetzelfde nodig: besnijdenis van het hart! Wie zo geestelijk besneden is, loopt weliswaar de roem van mensen mis, maar ontvangt waar het echt op aankomt: de lof van God!

Paulus zegt dus duidelijk niet dat het om het even is of je Jood bent of Griek. Het is en blijft een voorrecht om tot het Joodse volk te behoren. Maar dit zegt hij wel: de heiden met een besneden hart wordt Jood genoemd. Jood in die zin: hij deelt in de voorrechten van het verbond. Hij is verbondskind geworden. Als heiden 'in Israël ingelijfd'.

Conclusies

Ik trek kort enkele conclusies:

- Paulus waarschuwt hier voor verbondsautomatisme in het licht van het komende oordeel. Een Jood gaat zonder besneden hart nog altijd verloren.
- Paulus spreekt evenwel waarderend over het Jood-zijn en de besnijdenis.
- Dit gedeelte heft het onderscheid tussen Jood en heiden niet op.
- Dit gedeelte maakt duidelijk dat het Jood-zijn en het besneden-zijn op zich een mens niet bewaren voor de komende toorn van God. Besnijdenis van het hart is voor Joden en heidenen beiden nodig.
- Waar de heiden die besnijdenis van het hart kent, daar deelt hij in de voorrechten van het verbond. <

Studie bij de Klaagmuur

Grenzen, bronnen en generaties

Als voorzitter van het Centrum voor Israëlstudies heb ik afgelopen juni de 71ste jaarvergadering van de International Council of Christians and Jews (ICCJ) bijgewoond. Met meer dan 150 gedelegeerden uit dertig landen – van Italië tot Brazilië, van Canada tot het Vaticaan en van Australië tot Slowakije – kwamen we samen in Boedapest.

De ICCJ is ontstaan na een eerste naoorlogse bijeenkomst van joodse en christelijke leiders in Oxford (Engeland) in 1946 en kreeg een jaar later een officieel vervolg tijdens een conferentie in Seelisberg (Zwitserland). Doel: het bestrijden van het antisemitisme en het aanknopen van betere relaties tussen christenen en joden. Nu verenigt de raad 40 nationale organisaties die zich bezighouden met de joods-christelijke dialoog.

Sessies en workshops

Dit jaar was voor de conferentie als overkoepelend thema gekozen voor 'Naar verzoening in een gebroken wereld'. In plenaire sessies en tijdens workshops werd een hele reeks deelonderwerpen aan de orde gesteld, variërend van de betekenis van het begrip 'verzoening' in christendom en jodendom, tot en met 'religieus fundamentalisme en politiek extremisme'.

Voor mij sprong de workshop 'Jewish Scholars and the New Testament' er uit. De Amerikaanse rabbijn David Sandmel, zelf betrokken bij de uitgave van de *Jewish Annotated New Testament*, gaf een boeiende en voor mij soms ook verrassende inleiding over de geschiedenis van de joods-wetenschappelijke belangstelling voor het Nieuwe Testament. 'Kijk,' zei hij, 'het Nieuwe Testament is misschien een christelijk boek, maar het is geschreven door joden. Chris-

tenen kunnen zich daaraan niet onttrekken en joden kunnen deze bronnen niet blijven negeren.'

De *Jewish Annotated New Testament*, waarin het Nieuwe Testament wordt verklaard in de context van de Tweede Tempelperiode, daarbij soms ook gebruik makend van rabbijnse literatuur, laat zien hoeveel joodse wetenschappers vanuit zowel orthodoxe, conservatieve als reformstromingen zich inmiddels met de bestudering van het Nieuwe Testament bezighouden. Een bijzondere ontwikkeling!

Ontmoeting

Misschien nog wel belangrijker dan de presentaties op een conferentie als deze, zijn de onderlinge gesprekken. Tijdens de sessies, in de pauzes en op andere momenten. Het is stimulerend om mensen uit verschillende landen en contexten te ontmoeten. De onderonsjes in de wandelgangen en tijdens de maaltijden geven boeiende inkijkjes in de mooie en tegelijk vaak ook moeizame ontmoeting tussen christenen en joden.

Bewust maken

Wat mijzelf daarbij wel weer opviel, was dat generatiegenoten vrijwel ontbraken. Door mijn aanwezigheid daalde de gemiddelde leeftijd behoorlijk. Het aantal deelnemers jonger dan veertig jaar, viel op één hand te tellen. Ruim twee jaar geleden schreef drs.

Andries Knevel in *Verbonden* (jrg. 60 nr. 2), dat naar zijn vermoeden het bezig zijn met Israël 'zo langzamerhand een hobby (of moet ik zeggen roeping) voor oudere mannen en vrouwen is geworden.'

Deze conferentie was voor mij een illustratie van die woorden en uit de gesprekken bleek dat de hoge leeftijd van veel congresdeelnemers ook een afspiegeling is van wat deelnemende organisaties aan de ICCJ in eigen land meemaken. Voor de joods-christelijke dialoog blijkt bij jongeren over het algemeen weinig interesse te zijn.

Hector Acero Ferrer uit Canada gaf in zijn bijdrage aan, dat daar een belangrijke taak ligt voor de oudere generatie. Zij wordt geroepen om aan de nieuwe generaties duidelijk te maken wat het nut is van de joods-christelijke dialoog. 'Het onderwerp van de joods-christelijke dialoog, moet het belang zijn van de joods-christelijke dialoog,' zei hij treffend. Daar moet het inderdaad telkens weer beginnen. Bij het aangrijpen van alle mogelijkheden om ook de komende generaties bewust te (blijven) maken van de unieke band die wij als christenen met joden hebben! <

Groepsgesprekken tijdens een workshop

Dr. A. Huijgen is hoogleraar systematische theologie
aan de Theologische Universiteit Apeldoorn

Dordt en Jeruzalem

Dit jaar is het vierhonderd jaar geleden dat de befaamde nationale synode van Dordrecht werd geopend. Dat is veruit de belangrijkste gebeurtenis uit de vaderlandse kerkgeschiedenis, onder meer vanwege het opstellen van de Dordtse Leerregels over Gods genadige verkiezing. Terecht wordt er dan ook royaal aandacht aan geschonken met boeken, jubileumbijeenkomsten en serieuze academische conferenties.

Het jubileum gaf mij aanleiding om in een artikel (te verschijnen in het Engels in *Unio cum Christo*, november) terug te blikken op de blijvende waarde en de grenzen van de Leerregels. Het blijft indrukwekkend hoe “Dordt” het opgenomen heeft voor Gods soevereine genade, die ons niet maar op een presenteerblaadje de mogelijkheid aanreikt om gered te worden, maar die mensen daadwerkelijk en compleet redt. Gods genade is effectief.

Blinde vlek

Toch zijn er ook lacunes in de Leerregels. Een van de opvallendste is wel het totaal ontbreken van aandacht voor Israël. Hoewel Romeinen 9-11 herhaaldelijk wordt aangehaald, is er echt een blinde vlek voor Paulus’ nood: het raadsel van Gods heilsweg met Israël, die het raadsel van Gods verkiezing is.

Pouwels (II) Weyts (Pouwels Weyts de Jongere), *De opening van de Nationale Synode te Dordrecht op 13 november 1618*. Olieverf op doek, 199,7 x 174,9 cm. Dordrechts Museum

Paulus heeft hier aan geleden en geeft aan zijn diepe pijn stem in deze hoofdstukken. Terugkijkend is het haast ongelooflijk hoe de Dordtse Leerregels verkiezing en verwerping bespreken aan de hand van teksten als “Jakob heb Ik liefgehad en Ezau heb ik gehaat” (Rom. 9:13), zonder dat er zelfs maar een zinsnede aan Israël wordt gewijd. Over een blinde vlek gesproken!

Concreet

Natuurlijk hadden de Dordtse vaders niet de gevoeligheid voor Israël die wij tegenwoordig hebben, en draaide de discussie meer om scholastieke onderscheidingen dan om Bijbelinterpretatie. Het historisch oordeel mag dus mild uitvallen. Het maakt nu eenmaal verschil of je theologiseert vóór of na Auschwitz. We kunnen beter onszelf beschuldigen dan de Dordtse vaders, dat het geduurd heeft tot de verschrikkingen van de Shoa voor onze ogen enigszins opengingen voor het blijvende belang van het levende Israël.

Had Israël echter een grotere plek gehad, dan was de verkiezingsleer nog concreter uitgevallen. Israël is namelijk akelig concreet: een concreet, aanwijsbaar volk, concrete mensen, met een claim op een heel concreet en welomschreven land. Wij westerlingen hebben steeds de neiging gehad om het heil te idealiseren en het los te maken van het concrete Israël, aanstootgevend als het voor ons is. Maar verkiezing is in de Bijbel toch echt een concrete zaak en een historische categorie: God is eenmaal begonnen met de oude man Abraham en is sindsdien trouw gebleven aan Zijn eens gegeven woord, door de generaties van Israël heen. Hij heeft Zijn trouw aan Israël nooit gekrenkt (Psalm 98).

Perspectief

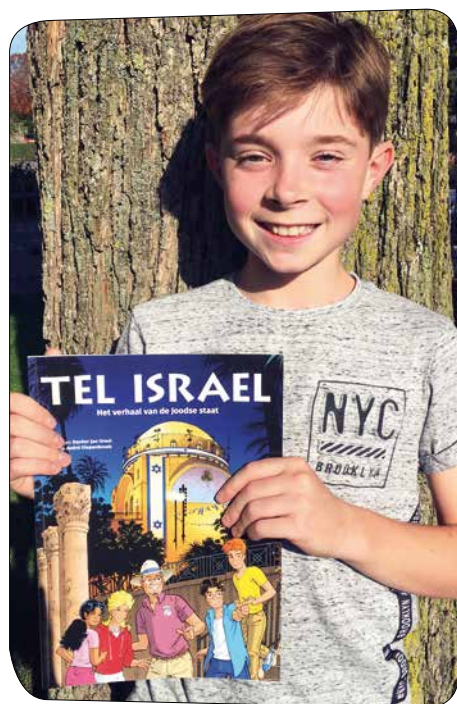
Een accent op Israël in de Dordtse Leerregels zou geen overbodige luxe zijn geweest, gezien de latere geschiedenis. Daarin heeft abstract denken over de verkiezing, los van Gods weg met Israël en zonder Christus, schade gedaan. Verkiezing werd in sommige populaire voorstellingen een soort *numerus fixus*: een beperkte groep mensen waar je zomaar niet bij hoort. Alsof je moet worden ingeloot voor een studie of iets dergelijks. Het valt te vrezen dat het voor veel mensen niet echt uitmaakt of je met verkiezing te maken hebt of met een lot uit de loterij...

De verkiezing van Israël laat echter heel concreet zien dat ‘verkiezing’ een ander woord is voor liefde. Dat punt wordt gelukkig door de Dordtse Leerregels wél helder gemaakt. Eigenlijk liggen Dordt en Jeruzalem best dicht bij elkaar. Het vraagt alleen wel het perspectief van de liefde om het te zien. <

Het verhaal van de Joodse staat

André Diepenbroek, eerder medewerker van Christenen voor Israël (Nijkerk), tegenwoordig werkzaam bij de Israëlische ambassade in Den Haag, heeft een origineel boek geschreven over de 70-jarige Joodse staat. In een stripverhaal van exact 48 pagina's – een verwijzing naar de stichting van Israël in 1948 – gaat Diepenbroek de Joodse geschiedenis in vogelvlucht door. Danker Jan Oreel maakte sprekende tekeningen bij het scenario dat Diepenbroek schreef. Samen hebben ze met dit stripboek een uniek werk het licht doen zien!

Het stripboek is bedoeld om volwassenen én kinderen bekend te maken met wat er vóór, in en na 1948 gebeurd is. Aviv Shir-On, ambassadeur van Israël in Den Haag, schrijft op de achterzijde van het werk: 'Dit boek neemt je mee naar het verre verleden van het thuisland van het Joodse volk en vertelt tegelijkertijd het verhaal van het moderne Israël. Heden en verleden

Edrich Scott met *Tel Israël*

van de staat Israël worden verteld aan een groep Nederlandse middelbare scholieren in prachtige kleuren en op zo'n heldere en fascinerende manier, dat je het boek niet zult wegleggen voordat je het uit hebt!' Ik moet bekennen dat deze lovende woorden niet uit de lucht gegrepen zijn – tenminste als je geïnteresseerd bent in de historie van de Joodse staat. Dat ook kinderen het boek goed kunnen lezen en er iets van kunnen leren, is prachtig! Ik nam zelf de 'proef op de som' met een bekende van ons gezin, Edrich Scott (12 jaar). Hij zit in groep 8. Wat sprak hem in *Tel Israël* het meest aan?

Informatieboek

Edrich kon de spannende passages uit het boek het meest waarderen. Rond 700 voor Christus werd Jeruzalem tevergeefs belegerd door de legers van de Assyriërs. Dat het later de Babyloniërs wél lukte om Jeruzalem te veroveren, en dat de Joden uit Juda in ballingschap werden gevoerd, is de 'opmaat' van *Tel Israël*. De diaspora hield eeuwen lang aan, totdat de Joden vanaf ca. 1880 begonnen terug te keren naar het land van hun voorvaders. De ideeën van Theodor Herzl maakten bij velen het verlangen naar een eigen Joodse staat groter.

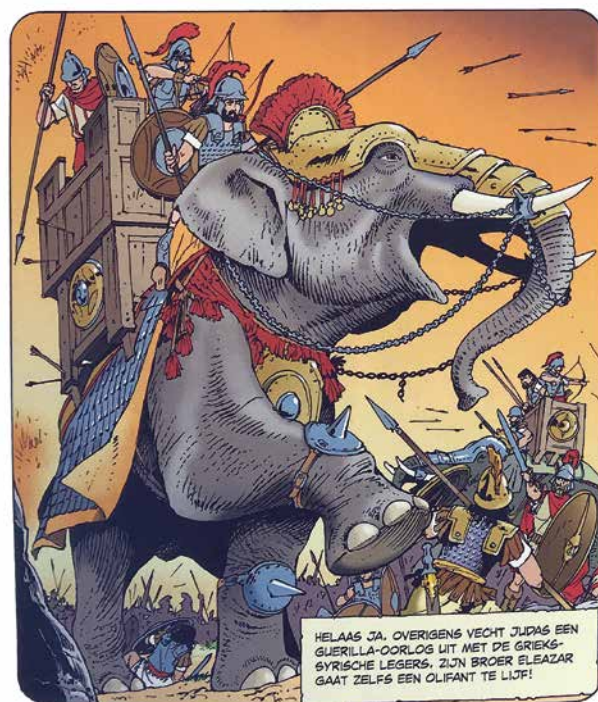
Edrich noemt *Tel Israël* een 'informatieboek'. En terecht! Talloze feiten en interessante weetjes zijn erin verwerkt. Verder zegt Edrich: 'Ik wist nooit dat er in Israël zoveel oorlog was'. Na de Assyriërs en de Babyloniërs kwamen de Grieken en de Romeinen. De strijd rond 1948, de Zesdaagse Oorlog van 1967, de Jom Kippoer Oorlog van 1973 – wat is er hevig gevochten in het land! En nog altijd is er de dreiging vanuit islamitische staten in het Midden-Oosten.

Lieuwejan van Dalen

Indringend

De manier waarop Diepenbroek en Oreel de pogroms, de holocaust en het antisemitisme in tekst en beeld gevangen hebben, heeft mijzelf erg aangesproken: indringend, maar sober. Zowel voor 'Israëlgangers' als voor mensen die nog nooit in de Joodse staat zijn geweest, is *Tel Israël* een compacte en toegankelijke inleiding in wat zich daar heeft afgespeeld. Het boek doet jong en oud beseffen dat het (voort)bestaan van Israël niets minder dan een wonder is!

Strijd van de Maccabeeën tegen de Syriërs

N.a.v. André Diepenbroek & Danker Jan Oreel
***Tel Israël*. Het verhaal van de Joodse staat**
 Uitgeverij De Banier, Apeldoorn 2018
 48 blz., paperback € 9,95,
 gebonden € 14,95